

Temanotat

Kirgisistan: Forhold for uighurer

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2012

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

Fax: 23 30 90 00

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

Temanotat **Kirgisistan: Forhold for uighurer**

SUMMARY

The conditions for Uyghurs in Kyrgyzstan will depend *inter alia* on whether s/he has Kyrgyz or Chinese citizenship. Most likely, many of the 40,000-50,000 ethnic Uyghurs who live in Kyrgyzstan are Kyrgyz citizens, but it has not been feasible to find dependable numbers. Uyghurs, like other ethnic minorities, can be subject to differential treatment, but they are not directly discriminated against at the hands of the authorities.

Border controls between China and Kyrgyzstan are allegedly relatively tight and it is difficult for Uyghurs who have come to Kyrgyzstan in the later years to legalize their residence there. Any applications for asylum are received by the UNHCR and for the Uyghur applications the only option seemingly is resettlement. However, it appears that Uyghurs who have come to Kyrgyzstan for political reasons do not present themselves at the UNHCR, but rather stay there clandestinely.

A Uyghur with Chinese citizenship can risk deportation to China, depending e.g. on any political activity in China or abroad. China has great regional power as well as extradition agreements with its neighbouring countries. There is a lack of transparency into the contents and implementation of these agreements, but it is known that forced returns have taken place under the agreements, and it is possible that deportations also take place that the international community is not aware of.

SAMMENDRAG

Forholdene for en uighur i Kirgisistan vil bl.a. avhenge av om vedkommende har kirgisisk eller kinesisk statsborgerskap. Mange av de 40 000 - 50 000 etniske uighurene som bor i Kirgisistan har antakelig kirgisisk statsborgerskap, men det har ikke latt seg gjøre å finne sikre tall på dette. Uighurer, som andre etniske minoriteter, kan oppleve forskjellsbehandling, men de diskrimineres ikke direkte fra staten.

Det skal være relativt streng grensekontroll mellom Kina og Kirgisistan og det er vanskelig å få legalisert oppholdet sitt for uighurer som har kommet til Kirgisistan de seinere åra. Det er UNHCR som tar imot eventuelle asylsøknader, og eneste mulighet ved søknader fra uighurer ser ut til å være gjenbosetting i et tredjeland. Det ser også ut til at uighurer som har kommet til Kirgisistan av politiske grunner ikke oppsøker UNHCR, men lever i skjul.

For en uighur med kinesisk statsborgerskap kan det være en viss fare for retur til Kina, avhengig bl.a. av politisk aktivitet i Kina eller utenlands. Kina har stor regional makt og utleveringsavtaler med nabolandene hvor offentligheten har lite innsyn i innhold og implementering. Under disse har det skjedd kjente returer og det er sannsynlig at det også har funnet sted returer som omverdenen ikke har kjennskap til.

INNHold

1. Innledning	5
2. Forhold for uighurer i Kirgisistan	5
2.1 Lengeværende og nyankomne	6
2.2 Politiske rettigheter og friheter	6
2.2.1 Grenser for tolerert aktivitet	7
2.3 Diskriminering og forskjellsbehandling	8
3. Grensekontroll mellom Kina og Kirgisistan	9
3.1 Handelsvirksomhet over grensene	9
4. Legalisering av opphold	10
4.1 Migrasjon fra Kina	10
4.2 Statsborgerskap.....	10
4.2.1 Tap av statsborgerskap	11
4.2.2 Søknad om statsborgerskap.....	11
4.3 Uighurer som søker beskyttelse.....	11
5. Fare for retur til Kina	12
5.1 Bakgrunn	13
5.2 Utleveringsklausuler under SCO-rammeverket.....	13
5.2.1 Terrorisme, separatisme og ekstremisme	13
5.2.2 Egne eller hverandres borgere?.....	14
5.3 Hemmelighold/manglende åpenhet	15
5.4 Retur til Kina fra Kirgisistan	15
6. Referanser	17

1. INNLEDNING

Uighurene er en tyrkisktalende, hovedsakelig muslimsk folkegruppe hvorav flesteparten (ca. 8 millioner) i dag bor i den autonome regionen Xinjiang i Kina. Mange bor også utenfor Xinjiangs grenser i Kina, eller i andre sentralasiatiske republikker. Mellom 40 000 og 50 000 etniske uighurer bor i Kirgisistan. Mange av uighurene i Kirgisistan har bodd der i årtier – en del utvandret dit på 1800-tallet, andre i årene rundt 1960 – mens andre har kommet i seinere år. Atter andre driver handel fram og tilbake over grensa til Kina. Disse oppholder seg således ikke permanent i Kirgisistan.

Dette notatet tar først for seg forholdene for uighurer i Kirgisistan i nyere tid. Deretter følger et kapittel om kontroll med grenseovergangene til Kina, og avslutningsvis følger to kapitler som omhandler kinesiske uighurers mulighet for legalisering av opphold i Kirgisistan samt fare for retur eller utlevering til Kina. Notatet kan med fordel leses i sammenheng med Landinfos temanotat for Kasakhstan om samme tema: "Kasakhstan: Forhold for uighurer" (Landinfo 2012).

2. FORHOLD FOR UIGHURER I KIRGISISTAN

De fleste estimater går ut på at 40 000 – 50 000 etniske uighurer bor i Kirgisistan (Migrationsverket 2012; Jumagulov 2005). Noen av dem har vært der siden 1940-tallet eller enda tidligere, mange kom i perioden 1955 til 1963 (Utlændingestyrelsen & Utlendingsdirektoratet 2001) og atter andre har kommet dit i seinere år. Ca. to tredeler av uighurene bor i Chui-, Bishkek- og Issyk Kul-regionene nord i landet, mens den siste tredjedelen bor i Osh og Djalabad i sør, hvor de i stor grad er assimilert med den kirgisisk-usbekiske majoriteten (Jumagulov 2005).

Landinfo har forsøkt å innhente informasjon spesifikt om uighurenes situasjon i Kirgisistan fra ikke-statlige organisasjoner i landet, men erfaringen er at de ofte ikke har noen spesiell kunnskap eller formening om uighurenes situasjon, i hvert fall ikke når det gjelder de uighurene som har vært der over flere årtier. Det er vanskelig å si om dette skyldes at uighurenes situasjon er uproblematisk, at andre gruppers problemer anses som mer presserende, eller at andre (eksempelvis politiske) grunner gjør at disse organisasjonene ikke arbeider spesielt med uighurenes utfordringer.

Det svenske Migrationsverket (2012) har snakket med en representant for en internasjonal organisasjon i Bishkek som likeledes forteller at organisasjonen har søkt informasjon om de kirgisiske uighurenes situasjon i landet uten å ha funnet mye. Representanten opplyser at gruppa har bodd fredelig i landet forholdsvis lenge. Han beskriver uighurenes situasjon som "normal" og mener at uighurer ikke betraktes som ekstremister av majoritetsbefolkningen. Han peker dessuten på at det blant uighurer i byene finnes respekterte, framgangsrike forretningsmenn, gjerne i restaurantbransjen.

Danske og norske utlendingsmyndigheter skrev på samme måte i 2001 at:

Uighurerne er i vid udstrækning beskæftiget med handel på de lokale markeder. IOM oplyste, at de kirgisiske uighurer er handelsfolk, og at de i befolkningen anses som dygtige, men at de også anses som upålidelige. IOM oplyste endvidere, at mange uighurer lever i blandede ægteskaber, og at de er velintegrerede i samfundet (Udlændingestyrelsen & Utlændingsdirektoratet 2001).

2.1 LENGEVÆRENDE OG NYANKOMNE

Det er grunn til å anta at hvilket statsborgerskap man har, kinesisk eller kirgisisk, vil ha betydning for hvilke forhold en uighur lever under, men i tilgjengelig informasjon om uighurer i Kirgisistan er statsborgerskap ofte ikke presisert. Radio Free Asia anslo i 2002 at det skulle bo 30 000 - 40 000 uighurer med kirgisisk statsborgerskap bare i hovedstaden Bishkek, og "[s]everal thousand more with Chinese citizenship live and work legally there, many of them in the Tour-Bazaar" (RFA 2002). Disse tallene divergerer noe fra anslagene nevnt i innledningen, men de antyder at mange av uighurene som bor i Kirgisistan nå har kirgisisk statsborgerskap. Dette er også inntrykket Landinfo har fått på tidligere informasjonsinnhentingsreiser.

Lars Hojer, post-doc ved Københavns Universitet, skriver (2009) at det går et skille mellom lengeværende og mer nyankomne uighurer i Kirgisistan: De kinesiske uighurene, altså de som har ankommet de seinere åra, bor for seg sjøl og kommuniserer ikke mye med lengeværende/kirgisiske uighurer. Han differensierer imidlertid ikke eksplisitt mellom uighurer med henholdsvis kinesisk og kirgisisk statsborgerskap.

Den uighurske organisasjonen Ittipak i Kirgisistan skal heller ikke ha noen forbindelser med de nyankomne. Dette kan skyldes at organisasjonen ikke støtter uighurenes sak i Kina - uighurer blir ifølge Hojer nøye sjekket for sitt politiske ståsted før de forlater Kina og/eller de blir fortalt at de selv eller familien deres vil få problemer hvis de "hopper av" i utlandet eller kritiserer Kina. Hojer skriver også at det kan finnes informanter blant uighurene i Kirgisistan, og at eventuelle personlige fiender en person måtte ha kan bruke mistenkelige handlinger – som det å snakke med en utlending – for å informere om personen (til kirgisiske eller kinesiske myndigheter eller til disses informanter). Mangelen på kontakt mellom Ittipak og de kinesiske uighurene kan også skyldes at det regnes som for farlig for kinesiske uighurer å assosieres med Ittipak, som anses som en separatistorganisasjon av Kina (Hojer 2009, s. 8).

2.2 POLITISKE RETTIGHETER OG FRIHETER

Hojer (2009, s. 7) hevder at kirgisiske uighurer ofte beskriver Kirgisistan som en "øy av demokrati", men at medlemskapet i Shanghai Cooperation Organisation (SCO)¹, handelen med Kina og de kinesiske investeringene i kirgisisk industri, infrastruktur og lignende har gitt Kina større innflytelse i Kirgisistan.

Sammenlignet med forholdene i Xinjiang, hvor spenningsnivået er høyt, hvor politi og sikkerhetsstyrker holder stram kontroll og hvor religiøse og til dels kulturelle restriksjoner er strenge, er forholdene lettere for kirgisiske uighurer. Samtidig har

¹ For mer om Shanghai Cooperation Organisation, se kapittel 5.

Kina økende innflytelse i regionen, både økonomisk og strategisk. Kina investerer store summer i bl.a. energi og infrastruktur i landet, og dette – sammen med formelle bilaterale og regionale avtaler (bl.a. Shanghai Cooperation Organisation) – gir Kina innflytelse på politiske forhold i Kirgisistan av strategisk interesse for Kina. Kontroll av uighurene i Kirgisistan og deres politiske aktivitetsnivå er et slikt forhold.

Kakharman Kozhamberdiyev, lederen av World Uyghur Congress (WUC)² i Kasakhstan, sier at uighurer i Kirgisistan er i en vanskelig situasjon. Han forteller at han var invitert til en konferanse der, men at kirgisiske grensevakter nektet ham innreise ”because of pressure from China” (som sitert i Spratlen 2009, § 15). Organisasjonen Human Rights in China rapporterer om at både kasakhiske og kirgisiske uighurer ble nektet utreise for å delta på en konferanse i USA i 2011 (HRIC 2011).

“One gets the impression that certain politicians and law-enforcement bodies are carrying out the will of the Chinese special services, whom it suits to accuse Uighurs of terrorism and religious extremism”, sier Tursun Islam som leder Democracy, en menneskerettsgruppe i det uighurske miljøet. Han uttaler også at de kirgisiske styresmaktene har “cracked down” mot uighurene siden Kirgisistan ble med i SCO (som sitert i Jumagulov 2005).

International Federation for Human Rights (FIDH 2009) skriver at sivilsamfunnet i Kirgisistan er under økende press fra myndighetene og at uighurene ikke tør å forsvare sine rettigheter. Særlig etter urolighetene i Xinjiang i 2009, da fredelige protester fra uighurer i Urumqi endte med store politiaksjoner, 197 drepte, rundt 1700 sårede og et ukjent antall arresterte, har Kina hardnakkert hevdet at uighurske rettighetsgrupper ledes av separatister og terrorister og at de derfor må tøyles hardt, ikke bare i Kina, men også av det internasjonale samfunn, siden opprør som de i 2009 ifølge kinesiske myndigheter ofte er anstiftet fra utlandet. To av organisatorene av uighurske protester som ble holdt i Kirgisistan i forbindelse med uroen i Xinjiang ble ifølge FIDH anholdt av politiet. FIDH mener at dette, sammen med Kirgisistans medlemskap i den regionale sikkerhets- og samarbeidsorganisasjonen Shanghai Cooperation Organisation (mer om SCO i kapittel 5), er urovekkende for uighurenes situasjon i Kirgisistan enten de er statsborgere, arbeidsmigranter eller asyløkere.

2.2.1 Grenser for tolerert aktivitet

Det er vanskelig å si hvor mye eller hva slags typer politisk aktivitet som ville sette en uighur i Kirgisistan i en ubehagelig eller farlig situasjon. Det er imidlertid sannsynlig at toleransegrensa vil ligge lavere i perioder med politisk uro i Xinjiang eller under kampanjer som måtte rette seg mot uighursk separatisme eller lignende. Politisk aktivitet vil nok være mindre velkomment enn kulturelt engasjement, og det er antakelig ikke mulig å drive åpen eller lovlig aktivisme som spenner over landegrensa inn til Xinjiang. Det svenske Migrationsverket (2012, s. 20) skriver at “[s]åvitt kjent finns ingen politisk rörelse med koppling till uigurer i Kina bland den

² WUC er en eksilorganisasjon som vil fremme demokrati og frihet for uighurer i Øst-Turkestan, et navn mange uighurer foretrekker framfor det kinesiske ”Xinjiang”. WUC ledes av Rebiya Kadeer, vinner av Rafto-prisen i 2004, og er tydelige i sin opposisjon mot ”kinesisk okkupasjon av Øst-Turkestan”, men også uttalt ikke-voldelige med en ”ufravikelig tilslutning til menneskerettighetene og demokratisk pluralisme” (WUC u.å.). Kinesiske myndigheter på sin side anser WUC for å være voldelig og for å ha stått bak opprør som det i Urumqi i 2009.

lokala uiguriska befolkningen”. Det er også grunn til å tro at bare uighurer med kirgisisk statsborgerskap vil våge eller ønske å engasjere seg i uighurske aktiviteter av enten politisk eller kulturell karakter, gitt at situasjonen oppleves som risikabel for kinesiske uighurer som har kommet til Kirgisistan mer nylig. Se kapittel 5 for mer om dette.

2.3 DISKRIMINERING OG FORSKJELLSBEHANDLING

Den kirgisiske grunnloven av 1993, revidert 2010, forbyr all diskriminering på grunnlag av etnisk tilhørighet. Artikkel 16.2 slår fast at:

The Kyrgyz Republic shall respect and ensure human rights and freedoms to all persons on its territory and under its jurisdiction. No one may be subject to discrimination on the basis of sex, race, language, disability, ethnicity, belief, age, political and other convictions, education, background, proprietary and other status as well as other circumstances. (Constitution of the Kyrgyz Republic 2010)

Det svenske Utrikesdepartementet (2011) rapporterer om lavere levestandard blant visse etniske minoriteter, deriblant uighurer, enn blant etniske kirgisere. Disse minoritetene utsettes antakelig ikke for direkte diskriminering fra myndighetenes side, men er ofte ikke sosialt akseptert av den kirgisiske majoriteten.

Det svenske Migrationsverket (2012, s. 54) siterer en representant for en internasjonal organisasjon i Bishkek som hevder at etniske uighurer blant annet som en følge av den økende nasjonalismen i Kirgisistan møter samme problemer som andre minoriteter. Samme organisasjon hevdet at uighurer de seinere årene ikke har utgjort ”siktemål”, men uttalte at den utover dette ikke hadde ytterligere informasjon om gruppas situasjon.

En minoritet som *har* vært siktemål i Kirgisistan, er etniske usbekere. I 2010 kom det til harde sammenstøt mellom etniske kirgisere og etniske usbekere sør i landet og da var også andre grupper, deriblant uighurer, utsatt på grunn av sin etnisitet. Det ble rapportert om enkelte sammenstøt mellom unge etniske kirgisere og uighurer. En kilde i Migrationsverket (2012, s. 55) sier at uighurer kan forveksles med usbekere.

På spørsmål fra Landinfo om hvorvidt uighurer i Kirgisistan utsettes for trusler basert på sin etnisitet og om de i så fall kan regne med effektiv beskyttelse fra myndighetene, svarte Saule Mukhametrakhimova i IWRP (telefon 2012) at hun ikke kjente til spesifikke trusler, men at alle ”outsidere” i Kirgisistan, ikke bare uighurer, men også arbeidsmigranter og handelsfolk fra andre land, står i en mer sårbar posisjon overfor politiet. Det er ifølge Mukhametrakhimova godt kjent at det kirgisiske politiet ber om bestikkelser i forbindelse med lovhåndheving. Korrupsjon og straffrihet er utbredt i politiet. Dette understøttes også i Udlændingestyrelsen & Utlændingsdirektoratets rapport fra 2001.

Noen hevder også at uighurene får urettferdig dårlig eller stereotyp omtale i kirgisiske medier. Ittipaks leder Rozimammed Abdulkakiev fortalte til Institute of War and Peace Reporting i 2005 at “[the] concept of Uighur terrorism and extremism is constantly hammered into the Kyrgyz public consciousness” (Jumagulov 2005). Ittipak hevdet også overfor Udlændingestyrelsen i 2001 at de kontroversene som forekom mellom kirgisere og uighurer hovedsakelig oppsto på grunn av mediens ”nasjonalistiske holdninger”, hvor uighurer ble omtalt som ekstremister og

sammenlignet med tsjetsjenere. En internasjonal organisasjon bekreftet at pressens bilde av uighurene var negativt, noe organisasjonen mente hadde påvirket den folkelige oppfatningen av uighurer (Udlændingestyrelsen & Utlendingsdirektoratet 2001, s. 35).

Redaktøren i en uighur-språklig avis i Bishkek, sa likeledes til IWPR (Jumagulov 2005) at “[a]nti-Uighur propaganda has created a negative image of the whole community”.

3. GRENSEKONTROLL MELLOM KINA OG KIRGISISTAN

Xinjiang grenser til sju land: Mongolia, Russland, Kasakhstan, Kirgisistan, Tajikistan, Afghanistan og Pakistan. Grensa er svært lang, men den går stort sett gjennom høye fjell og er vanskelig å krysse. Det er få lovlige grenseoverganger mellom Xinjiang og nabolandene, og bare seks er åpne året rundt (se tabellen under).

Countries Bordering Xinjiang with Length and Number of Legal Border Crossings

Bordering country	Border length (km)	Year-round border crossings	Seasonal border crossings
Afghanistan	76	0	0
Kazakhstan	1533	4	3
Kyrgyzstan	858	2	0
Mongolia	c. 2500	0	4
Pakistan	523	0	1
Russia	40	0	0
Tajikistan	414	0	1

Kilde: Hastings (2012).

Se også China Internet Information Center (2004) for hvilke grenseoverganger som var åpne hele eller deler av året i 2004.

3.1 HANDELSVIRKSOMHET OVER GRENSENE

Det foregår storstilt handel mellom Kina og Kirgisistan. Eksempelvis skriver Jumagulov (2005) at “[t]here is a lot of contact between Kyrgyzstan and Xinjiang, with small-time traders - many of them Uighurs - shuttling across the border”.

Det har ikke lyktes Landinfo å bringe på det rene hva slags visumordninger som gjelder for handelsreisende som reiser fram og tilbake på jevnlig basis, eller hvorvidt alle som reiser på denne måten, faktisk har gyldige reisedokumenter og visa. Asia Times (Mashrab 2012) skriver at rundt 90 000 kinesiske statsborgere ifølge det kirgisiske justisministeriet oppholder seg ulovlig i Kirgisistan. De fleste av disse er antakelig han-kinesere (artikkelen skriver ingenting eksplisitt om etnisitet), for ikke bare uighurer, men også han-kinesere er i stor grad involvert i handel med de sentralasiatiske republikkene.

Tursun Islam, formann i den uighurske menneskerettsorganisasjonen Democracy i Kirgisistan, sier også til FIDH at grensekontrollen har blitt strammet inn:

Temanotat **Kirgisistan: Forhold for uighurer**

It is very hard to go through the border between China and Kyrgyzstan. When Uyghur people leave China, they get bad treatment from the Chinese border militia. Uyghurs crossing the border are kept for several hours, tortured, and humiliated. Some are even asked about me. They are asked to collaborate with the police (som sitert i FIDH 2009, s. 79).

Om den handelsvirksomheten som drives av uighurer, skriver Zhaparov (2009, s. 83-84) at Madina, et marked spesialisert på tekstilprodukter fra Kina, siden 2002 har vært et av de viktigste handelssentrene i Bishkek. Hit kommer uighurer fra Xinjiang for å drive handel. Uighurske handelsfolk har ifølge Zhaparov relativt lang fartstid i Kirgisistan ettersom de begynte med aktiv handel der like etter Sovjetunionens fall.

Ifølge Zhaparov er de fleste uighurer på Madina-markedet del av ei gruppe handelsfolk som jobber sammen og på skift. Han skriver at enkelte av dem sendes til kirgisiske markeder for 4 - 8 måneder i gangen før de så drar tilbake til Xinjiang for å hente flere varer. Heller ikke Zhaparov skriver noe om hvorvidt disse reisene og oppholdene er lovlige med hensyn til gjeldende pass- og visumregler eller ikke.

Brorparten av de uighurske handelsmennene er ifølge Zhaparov i nær slekt. Under sine opphold i Bishkek, bor de sammen i leide leiligheter i "East-5" (antas å være samme som Vostok 5 Microdistrict). Zhaparov skriver også at uighurer fungerer som "mediators between Han Chinese and Kyrgyz sellers; their Turkic-speaking language has helped them to enter the Central Asian business sector" (s. 84).

4. LEGALISERING AV OPPHOLD

4.1 MIGRASJON FRA KINA

Migrasjon fra Kina til Kirgisistan har ifølge Zhaparov (2009) pågått i århundrer. Om migrasjon i det 20. århundre, siterer han Sofija S. Gubaeva som skriver at tusener av uighurer, dunganer og kinesere kom til Fergana-dalen sør i Kirgisistan tidlig på 1900-tallet på leting etter arbeid. Mange av dem fikk arbeid og slo seg ned i Fergana-dalen for godt. Fra ca. 1960 forårsaket hungersnøden etter "Det store spranget framover" i Kina en ny migrasjonsbølge til Sovjetunionen blant folk som bodde nær grensa:

Most of these migrants from Xinjiang worked on rented land and grew crops, and some were employed by collective farms in Soviet Central Asia. Many did not have passports (Zhaparov 2009, s. 80).

Zhaparov skriver også (s. 89) at "[w]hen the Kyrgyz border opened to Chinese citizens, mainly Turkish-speaking peoples crossed, among them Kyrgyz and Uyghurs from Xinjiang".

4.2 STATSBOGERSKAP

Statsborgerskap reguleres av Law on Citizenship of the Kyrgyz republic som trådte i kraft 1. juni 2007, og Regulation on the procedure for consideration of Citizenship

issues av 25. oktober 2007. Dette lovverket erstatter Kirgisistans første statsborgerlov som hadde virkning fra 18. februar 1994 (Landinfo 2011).

4.2.1 Tap av statsborgerskap

Artikkel 26 i Statsborgerskapsloven sier at “citizenship of the Kyrgyz Republic shall be lost” enten som følge av at en person inngår militærtjeneste i et annet land (med visse unntak) eller hvis det kirgisiske statsborgerskapet var oppnådd som følge av bevisst feilinformasjon eller falske dokumenter.

Denne loven nevner ingen andre forhold som vil føre til tap av kirgisk statsborgerskap.

4.2.2 Søknad om statsborgerskap

Den kirgisiske statsborgerskapsloven av 2007 Artikkel 13 (1), sier at utenlandske statsborgere som har fylt 18 år kan søke om kirgisk statsborgerskap hvis de har bodd i Kirgisistan i minst 5 år sammenhengende, snakker kirgisk på et nivå ”sufficient for communication”, forplikter seg til å følge kirgisiske lover og har en kilde til livsopphold (Law on Citizenship 2007).

Det framgår ikke tydelig av den engelske versjonen om alle fire kriteriene må være tilstede for at statsborgerskap skal kunne innvilges. Dobbelt statsborgerskap anerkjennes ikke for ”a citizen of borderline states with the Kyrgyz Republic”, noe som altså betyr at dobbelt statsborgerskap ikke er tillatt for personer med kinesisk statsborgerskap.

I henhold til Artikkel 13 (2), kan kravet til ei botid på fem år reduseres til tre år blant annet på grunn av ”availability of marriage with a citizen of the Kyrgyz Republic” – antakelig vil dette si hvis søkeren er gift med en kirgisk statsborger.

Department of Passport and Visa Registration bekreftet i 2001 til den dansk-norske informasjonsinnhentingsdelegasjonen at oppholdstillatelse kunne oppnås på grunnlag av ekteskap med kirgisk statsborger. I første omgang var denne oppholdstillatelsen tidsbegrenset. Etter to år oppnås så permanent opphold, forutsatt at vedkommende ikke har begått straffbare handlinger. Etter fem år kan personen søke om statsborgerskap. IOM mente allerede i 2001 at det var vanskelig å få oppholdstillatelse på grunnlag av ekteskap, men at det kunne være enklere for visse nasjonaliteter enn for andre. Det sies ikke mer om hvilke nasjonaliteter dette kunne tenkes å gjelde (Utlendingestyrelsen & Utlendingsdirektoratet 2001).

Derutover gjelder det egne regler for barn av en eller to utenlandske foreldre født på eller utenfor kirgisk territorium. Det er presidenten som innvilger (eller avviser) søknader om kirgisk statsborgerskap.

4.3 UIGHURER SOM SØKER BESKYTTELSE

Både Kina og Kirgisistan har signert FNs flyktningkonvensjon. UNHCR (2012) skriver imidlertid at implementeringen av konvensjonen i Sentral-Asia “tends to lack conformity with internationally accepted norms”.

Amnesty skrev i 2004 at Kasakhstans og Kirgisistans grenser mot Kina og deres store uighurske befolkning gjør disse landene til de vanligste ”first countries of

'refugee' for uighurer som flykter fra Xinjiang. Likevel er de ifølge Amnesty kanskje de mest utrygge asyllandene for uighurer (Amnesty International 2004, s. 26). Dette beror delvis på at kinesiske uighurer ikke får søke om asyl der i det hele tatt. Migrationsverket (2012, s. 55) skriver nemlig at "[k]inesiske medborgere av uigurisk etnicitet kan inte registrera asylansökningar" hos kirgisiske myndigheter.

FNs rasediskrimineringskomité uttrykte i 2007 bekymring over informasjon om at Kirgisistan

allegedly deny refugee status or asylum to individuals belonging to certain ethnic or national minorities, including ethnic Uighurs, [...] and fail to adequately protect the rights of such individuals in accordance with the Convention relating to the Status of Refugees and the national legislation of Kyrgyzstan (CERD 2007, s. 2).

Uighurer fra Kina som befinner seg i Kirgisistan og som måtte ønske å søke om beskyttelse, må henvende seg til UNHCR og søke om flyktningstatus. Dette er ifølge FIDH (2009) eneste mulighet for dem, og i praksis vil en innvilgelse måtte bety gjenbosetting i et tredjeland³. Imidlertid rapporterer ikke UNHCR om noen tilfeller av uighurske asylsøkere. Ifølge Tursun Islam, leder for menneskerettsorganisasjonen Democracy (som sitert i FIDH 2009, s. 80), skyldes dette at de uighurene som er i Kirgisistan av politiske grunner har kommet i hemmelighet, oppholder seg der i skjul og må betale store bestikkelser om de blir arrestert. Uighurske asylsøkere i Kirgisistan holder ifølge FIDH en lav profil på grunn av myndighetenes fiendtlige innstilling (*hostility*) til dem (FIDH 2009).

Ifølge UNHCR (som sitert i U.S. Department of State 2012) står kinesiske uighurer i fare for å bli deportert eller utlevert, særlig hvis de er eller har vært involvert i politiske eller religiøse aktiviteter i Kina eller hvis kinesiske myndigheter har bedt om at de returneres.

Under SCO har Kina som nevnt avtale med Kirgisistan om utlevering av personer som mistenkes for å være involvert i virksomhet som Kina mener faller innunder begrepene terrorisme, separatisme og/eller religiøs ekstremisme.

5. FARE FOR RETUR TIL KINA

For en kinesisk uighur som oppholder seg i Kirgisistan vil det være en viss risiko for å bli returnert til Kina. Én grunn til dette kan være at en del uighurer som har kommet de seinere åra, oppholder seg der uten gyldig oppholdstillatelse. En annen mulig grunn er hvis personen har vært politisk aktiv i Kina før han/hun forlot landet, eller om vedkommende skulle engasjere seg i opposisjonspolitisk aktivitet i utlandet. Kina er en stor regional makt og har utleveringsavtaler med bl.a. Kirgisistan.

³ En grunn til at gjenbosetting nevnes som eneste mulighet, kan være press mot Kirgisistan fra Kina. Selv om det er UNHCR som innvilger flyktningstatus må kirgisiske myndigheter anerkjenne denne om flyktningen skal bosettes i Kirgisistan og dette ville kunne ses på som kritikk av Kina. Kirgisistan er antakelig ikke villig til å begå en slik risiko

Offentligheten har lite innsyn i hva som skjer under disse avtalene, eksempelvis i returer som måtte finne sted.

5.1 BAKGRUNN

I andre halvdel av 1990-tallet var det blitt av avgjørende betydning for Kina å forhindre (ytterligere) internasjonalisering av ”uighurspørsmålet”. I mars 1996 resulterte et møte i det kinesiske kommunistpartiets sentralkomite, Kinas maktsentrum, i et dokument som oppsummerte situasjonen i Xinjiang og satte opp ei liste over tiltak for å hankses med det uighurske ”separatistproblemet” i regionen.

Ett av tiltakene gikk direkte på uighurenes situasjon i Kasakhstan og Kirgisistan:

Bear in mind the fact that Turkey, Kazakistan and Kyrgyzstan are the home-bases for the activities of outside separatist forces. Through diplomacy, urge these countries to limit and weaken the activities of separatist forces inside their border. Take full advantage of our political superiority to further develop the bilateral friendly cooperation with these countries. At the same time, always maintain pressure on them (CCP Central Committee 1996, pkt. 8).

Man skulle ”[s]trengthen the investigation and study outside of the [Chinese] border” og ”be especially vigilant against and prevent, by all means, the outside separatist forces from making the so-called ”Eastern Turkistan” problem international” (CCP Central Committee 1996). Kinesiske myndigheter ville altså overvåke og om mulig kontrollere uighursk diaspora. Opprettelsen av Shanghai Five, forløperen til Shanghai Cooperation Organization (SCO)⁴, skjedde samme år.

5.2 UTLEVERINGSKLAUSULER UNDER SCO-RAMMEVERKET

Kirgisistan har en utleveringsavtale med Kina fra 2004 (Amnesty International 2005), men de er også medlem av den regionale Shanghai Cooperation Organisation og således bundet av bestemmelsene om utlevering under denne.

5.2.1 Terrorisme, separatisme og ekstremisme

Den regionale sikkerhets- og samarbeidsorganisasjonen Shanghai Cooperation Organization (SCO) ble etablert i 2001 med inkluderingen av Usbekistan i det som inntil da hadde vært Shanghai Five (Kina, Russland, Kasakhstan, Kirgisistan og Tadsjikistan), et multilateralt forum for løsning av grensetvister i regionen. Samtidig med etableringen av SCO opprettet statene ”The Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism” som fastslår at partene i SCO skal samarbeide i kampen mot terrorisme, separatisme og ekstremisme og at slike handlinger skal utgjøre ”extraditable offences”.

SCO har – i hovedsak av aktører fra ikke-medlemsland – blitt kritisert bl.a. for lite transparens og for vide definisjoner av begrepene terrorisme, separatisme og ekstremisme i Artikkel 1(1) i Shanghai-konvensjonen. FNs tidligere spesialrapportør for antiterrorisme og menneskerettigheter, Martin Scheinin, har bl.a. uttalt (som sitert

⁴ SCO er en regional sikkerhetsorganisasjon mellom Kina, Russland og fire sentralasiatiske republikker. For mer om SCO, se kapittel 5.2 om SCO-rammeverket.

i TLHRC 2011) at et av problemene med SCO-rammeverket er at “it is not based on a common and precise definition of terrorism but, rather, uncommonly [on] some unilateral definitions by the Member States. Hence, each country’s terrorism definition counts”.

Et annet problem er ifølge Scheinin at SCO innebærer ”betingelsesløse utleveringer” mellom medlemsstatene, noe som bryter med den internasjonale bestemmelsen om non-refoulement og beskyttelse mot tortur eller annen inhuman behandling (TLHRC 2011 s. 6-7).

Organisasjonen Human Rights in China (HRIC) som har gjort en omfattende studie av SCO og dens innflytelse i regionen, ser det også som problematisk at de tre begrepene (terrorisme, separatisme og ekstremisme) er ”of equal weight and criminality” i SCO-rammeverket. Det er også uklart hvorvidt medlemsstatene må spesifisere *hvilken* av de tre handlingene det dreier seg om når de benytter seg av samarbeid gjennom SCO eller “pursue particular individuals as security threats” (HRIC 2011 s. 43).

Disse faktorene kan ifølge HRIC gjøre det mulig for Kina å begjære utlevert også personer som de ikke har konkrete mistanker om at faktisk har begått en relevant straffbar handling. Amnesty (2008) skriver eksempelvis at “Kinas naboer ser ut til å ha sluttet seg til Kinas definisjon av “separatisme” som inkluderer fredelige opposisjonelle handlinger”.

Kina setter ifølge Amnesty (2008) mye inn på at landets sentralasiatiske naboer samarbeider i å returnere uighurer som mistenkes for å være “separatister, terrorister eller religiøse ekstremister”.

FIDH (2009, s. 62) skriver at FNs treaty bodies, inkludert MR-komiteen, torturkomiteen og rasediskrimineringskomiteen, gjentatte ganger har oppfordret Kirgisistan om å respektere *non-refoulement*-prinsippet. FNs rasediskrimineringskomité oppfordret også i 2007 Kirgisistan om å sikre at “measures to combat terrorism do not discriminate, in purpose or effect, on the grounds of race [...] or national or ethnic origin” (CERD 2007, s. 3)

5.2.2 Egne eller hverandres borgere?

Forholdene som nevnes av Amnesty, HRIC og FIDH her må i utgangspunktet antas å gjelde uighurer med kinesisk statsborgerskap.

Artikkel 10 i den kirgisiske statsborgerskapsloven av 2007 sier at en borger av Kirgisistan “can not be excluded outside the Kyrgyz Republic or issued to another state, except for cases envisioned by interstate agreements [...]” (Law on Citizenship 2007).

Spørsmålet blir i dette tilfellet hva slags saker som er “envisioned by interstate agreements”. Om Shanghai Cooperation Organisation skriver FIDH (2012, s. 14) i så henseende at under SCOs Convention on Counter-Terrorism fra 2009, er en medlemsstats jurisdiksjon *ikke begrenset til dens eget territorium, fasiliteter eller borgere*. Klausulen FIDH viser til er Artikkel 5, paragraf 2 (3) i konvensjonen, hvor det står at:

2. Each Party may also establish its jurisdiction over offenses covered by this Convention in the following cases: [...]

3) *when the offense was aimed at or resulted in the commission of a terrorist act for the purpose of compelling that Party to do or abstain from doing any act* (HRIC 2011, s. 197-198)

FIDH (2012, s. 14) tolker dette dit hen at denne regelen gjelder ”uavhengig av offerets eller lovbrysterens tilholdssted og uavhengig av om terrorhandlingen til slutt finner sted eller ikke”. Under denne bestemmelsen er det, ifølge FIDH, mulig for Kina å hevde sin jurisdiksjon over kasakhstanske borgere av uighursk etnisitet som befinner seg i Kasakhstan og som angivelig planlegger terrorhandlinger i Kina. Kasakhstan må her antas å kunne byttes ut med andre SCO-medlemsland som for eksempel Kirgisistan.

Landinfo er ikke kjent med eventuelle saker hvor denne klausulen måtte være benyttet.

5.3 HEMMELIGHOLD/MANGLLENDE ÅPENHET

SCO preges av høy grad av hemmelighet og lite innsyn for vanlige borgere av medlemslandene. FNs tidligere spesialrapportør hevder at

the Shanghai regime is largely secret or intransparent so that, for instance, intelligence practices or the terrorist lists within the Shanghai Cooperation Organization are not publicly known. It is known that the list is already far longer than the United Nations list (TLHRC 2011 s. 7).

HRIC skriver at trass i SCOs *assertions of transparency*, så publiserer verken SCO eller dens tilhørende antiterrorenhet RATS noen detaljert informasjon om samarbeide, eksempelvis om statistikk over utleveringer mellom statene, parametere for den felles databasen under RATS osv. (HRIC 2011 s. ix).

Dette betyr at det kan skje utleveringer som omverdenen ikke får vite om (se neste avsnitt).

HRIC mener at denne mangelen på transparens og etterprøvnbarhet (*accountability*) hindrer overvåking av hvorvidt SCO og medlemslandene overholder internasjonale menneskerettsstandarder og -forpliktelser.

5.4 RETUR TIL KINA FRA KIRGISISTAN

I sin menneskerettsrapport om Kirgisistan fra 2011, viser USAs utenriksdepartement til UNHCR og sier at “Uighurs remained at risk of deportation or extradition, particularly if they were involved with political and religious activities in China or if the Chinese government requested their return.” (U.S. Department of State 2012).

UNHCR fortalte til danske og norske utlendingsmyndigheter i 2001 at de kjente til tilfeller av kinesiske uighurer som var blitt deportert fra Kirgisistan tilbake til Kina og deretter henrettet (Utlændingestyrelsen & Utlendingsdirektoratet 2001, s. 37).

Amnesty (2004) skriver at lokale frivillige organisasjoner som bistår uighurer fra Kina anslo at ca. 50 uighurer var blitt returnert fra Kirgisistan i ”recent years” før 2004. I tida etter 2004, er det også kjent at returner har blitt utført fra Kirgisistan, i tillegg til fra Kasakhstan, Kambodsja, Laos, Usbekistan, Burma, Thailand, Pakistan og Malaysia (HRW 2011; Szadziwski 2012).

Lite er kjent om hva som skjer med personer som *har* blitt tvangsreturnert til Kina (se for eksempel Amnesty 2004) eller hvor mange asylsøkere eller andre dette har skjedd med (Amnesty 2008). Human Rights Watch (HRW) uttalte i 2011 at “uighurer forsvinner i et svart hull når de deporteres til Kina”.

Det rapporteres også om mulige **ukjente** returer til Kina. Migrationsverket (2012, s. 55) siterer eksempelvis en representant for Institute for Regional Studies i Bishkek som hevder at kinesiske uighurer kan utleveres til Kina uten at omverdenen får kjennskap til det. Ifølge denne representanten prioriterer myndighetene nasjonal sikkerhet, i tillegg til at den kinesiske innflytelsen er en faktor.

FNs rasediskrimineringskomité uttrykte i 2007 ”deep concern” over “allegations of forcible return of ethnic Uighurs and Uzbeks to their countries of origin pursuant to multilateral agreements and bilateral agreements concluded with neighbouring countries” (CERD 2007, s. 2). Komiteen oppfordret Kirgisistan til å respektere non-refoulementprinsippet (s. 3).

6. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Amnesty (2004). *People's Republic of China. Uighurs fleeing persecution as China wages its "war on terror"*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/ASA17/021/2004/en/47e9cf33-d5cd-11dd-bb24-1fb85fe8fa05/asa170212004en.pdf> [lastet ned 5. september 2012]
- Amnesty International (2005). *Kyrgyzstan*. London: Amnesty International. Tilgjengelig via UN http://www.un.org.kg/index2.php?option=com_resource&task=show_file&id=4034 [lastet ned 5. september 2012]
- Amnesty International (2008, november). *Kazakhstan. Summary of Concerns on Torture and Ill-treatment. Briefing for the United Nations Committee against Torture*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR57/001/2008/en/1b06381e-8bd5-11dd-8e5e-43ea85d15a69/eur570012008en.html> [lastet ned 5. september 2012]
- CCP Central Committee, dvs. Chinese Communist Party Central Committee (1996). *Central Committee Document No. 7. Record of the Meeting of the Standing Committee of the Political Bureau of the Chinese Communist Party concerning the maintenance of stability in Xinjiang*. Beijing: CCP Central Committee. Tilgjengelig fra <http://caccp.freedomsherald.org/conf/doc7.html> [lastet ned 5. september 2012]
- CERD, dvs. Committee on the Elimination of Racial Discrimination (2007, 16. august). *Concluding observations of the Committee on the Elimination of Racial Discrimination. KYRGYZSTAN*. Geneve: UN. Tilgjengelig fra <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/docs/CERD.C.KGZ.CO.4.pdf> [lastet ned 5. september 2012]
- China Internet Information Center (2004, 15. desember). *List of Xinjiang Ports Open to Other Countries*. Beijing: China Internet Information Center. Tilgjengelig fra <http://www.china.org.cn/english/features/Xinjiang/114820.htm> [lastet ned 12. september 2012]
- Constitution of the Kyrgyz Republic (2010). Bishkek: Supreme Council of Kyrgyzstan (Jogorku Kenesh). Tilgjengelig fra http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=254747 [lastet ned 5. september 2011]
- FIDH, dvs. International Federation for Human Rights (2009). *Kazakhstan/ Kyrgyzstan: Exploitation of migrant workers, protection denied to asylum seekers and refugees*. Paris: International Federation for Human Rights. Tilgjengelig via OHCHR

http://www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/docs/ngos/FIDH_Kazakhstan_76.pdf [lastet ned 3. september 2012]

- FIDH (2012). *Shanghai Cooperation Organisation: A vehicle for human rights violations*. Paris: International Federation for Human Rights. Tilgjengelig fra http://www.fidh.org/IMG/pdf/sco_report.pdf [lastet ned 4. september 2012]
- Hastings, J.V. (2012). Charting the course of Uyghur unrest. *China Quarterly* 2012(208), 893-912. [Elektronisk abonnementstjeneste]
- Hojer, L. (2009). *What does it take 'to migrate'? Uyghur perspectives from Kyrgyzstan*. Bishkek: American University of Central Asia. Tilgjengelig fra http://src.auca.kg/images/stories/files/report_Lars_Hoer_%2025_03_%2009_eng.pdf [lastet ned 4. september 2012]
- HRIC, dvs. Human Rights in China (2011). *Counter-Terrorism and Human Rights: The Impact of the Shanghai Cooperation Organization*. New York: Human Rights in China. Tilgjengelig fra <http://www.hrichina.org/research-and-publications/reports/sco> [lastet ned 11. september 2011]
- HRW (2011, 2. september). *China: Account for Forcibly Returned Uighurs*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/news/2011/09/02/china-account-forcibly-returned-uighurs> [lastet ned 31. august 2012]
- Jumagulov, S. (2005, 21. februar). *Kyrgyzstan's Worried Uighurs*. London: Institute for War and Peace Reporting. Tilgjengelig fra <http://iwpr.net/report-news/kyrgyzstans-worried-uighurs> [lastet ned 3. september 2012]
- [Law on Citizenship] (2007). *Law of the Kyrgyz Republic on Citizenship of the Kyrgyz Republic*. Bishkek: Supreme Council of Kyrgyzstan (Jogorku Kenesh). Tilgjengelig via UNHCR Refworld <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4693a5e514f.html> [lastet ned 3. september 2012]
- Landinfo (2011, 21. november). *Kirgisistan: Pass og ID-dokumenter*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/1850/1/1850_1.pdf [lastet ned 5. september 2012]
- Landinfo (2012). *Kasakhstan: Forhold for uighurer*. Oslo: Landinfo.
Notatet vil bli publisert på <http://www.landinfo.no> i løpet av september 2012.
- Mashrab, F. (2012, 17. mai). Anti-China mood threatens push for Kyrgyz railway link. *Asia Times*. Tilgjengelig fra http://www.atimes.com/atimes/Central_Asia/NE17Ag02.html [lastet ned 4. september 2012]
- Migrationsverket (2012, 13. februar). *Kirgizistan i slutet av 2011 – rapport frå utredningsresa*. Norrköping: Migrationsverket. Tilgjengelig fra <http://lifos.migrationsverket.se/dokument?documentAttachmentId=36561> [lastet ned 5. september 2012]

- RFA, dvs. Radio Free Asia (2002, 24. februar). Suspicious fire razes Uyghur market in Kyrgyzstan. *Radio Free Asia*. Tilgjengelig fra <http://www.rfa.org/english/news/85952-20020224.html?searchterm=None> [lastet ned 4. september 2012]
- Spratlen, P. (2009, 25. november). *Kazakhstani Uighur groups refuse to sing and dance in China*. Tilgjengelig fra <http://wikileaks.org/cable/2009/11/09ASTANA2095.html> [lastet ned 4. september 2011]
- Szadziewski, H. (2012, 6. januar). 2011: The Uyghur Human Rights Year in Review. *Huffington Post*. Tilgjengelig fra http://www.huffingtonpost.com/henryk-szadziewski/2011-the-uyghur-human-rig_b_1189329.html [lastet ned 5. september 2012]
- TLHRC, dvs. Tom Lantos Human Rights Commission (2011, 15. april). *Hearing. Human Rights In The North Caucasus*. Washington, DC: House of Representatives. Tilgjengelig fra http://tlhrc.house.gov/docs/transcripts/2011_04_15_North_Caucasus/Transcript.pdf [lastet ned 4. september 2012]
- Udlændingestyrelsen & Utlendingsdirektoratet (2001). *Rapport fra fact-finding mission til Kazakstan og Kirgizistan*. København: Udlændingestyrelsen. Tilgjengelig fra <http://www.nyidanmark.dk/NR/rdonlyres/042692AA-6417-4938-89F9-9B88082E802F/0/RapportKazakstanKirgizistandk.pdf> [lastet ned 3. september 2012]
- UNHCR (2012). *Kyrgyzstan. 2012 Regional Operations Profile - Central Asia*. Geneve: UNHCR. Tilgjengelig fra <http://www.unhcr.org/pages/49e487226.html> [lastet ned 5. september 2012].
- U.S. Department of State (2012, mai). *Country Reports on Human Rights Practices for 2011. Kyrgyz Republic*. Washington, DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?dynamic_load_id=186468 [lastet ned 5. september 2012]
- Utrikesdepartementet (2011). *Mänskliga rättigheter i Kirgizistan 2011*. Stockholm: Utrikesdepartementet. Tilgjengelig fra: <http://www.manskligarattigheter.se/sv/manskliga-rattigheter-i-varlden/ud-s-rapporter-om-manskliga-rattigheter/europa-och-centralasien?c=Kirgizistan> [lastet ned 5. september 2012]
- WUC, dvs. World Uyghur Congress (u.å.). *Mission Statement*. Munchen: World Uyghur Congress. Tilgjengelig fra <http://www.uyghurcongress.org/en/?cat=150> [lastet ned 4. september 2012]
- Zhaparov, A. (2009). The Issue of Chinese Migrants in Kyrgyzstan. *The China and Eurasia Forum Quarterly*, 7(1), 79-92.

Muntlige kilder

- Mukhametrakhimova, Saule. Telefonintervju 19. juni 2012.